

Indarra ta indarkeria

Zeruko Argia, 354. zk., 1969-12-14: 3.

Erri bakoitzak, bere egoera bide dala-ta, ba du, ez bakarrik bere-bere duan sentipen-estruktura berezi bat, baita inguratzen duan mundua nolakoa danaren bere burutapen eta ain garbi ikustekoa ez dan beste asmo bat ere. Burutapen au arrazoiaren eta sentipenaren mугan dagon zerbait da. Mundua nolakoa danaren asmo au gure erlijio, estetika eta kulturazko tradizioarekin jantzia dago.

Euskal-erriak ba du bere nortasun berezi bat; erria osatzen duten osa-gai askotan, noski; ez beti txalotzekoak; guk oiek erabiltzen ditugu maizegi, ondo datozkigunak bakarrik, bañan ba dira bestelakoak, itsusgarriak ere.

Erri-neurrian gertatzen dana, erri ori osatzen degunaren guretako bakoitzaren neurrian ere gertatzen da. Erritasunak barruratzen dio guretako bakoitzari nolabait bere kutsu bat. Ez dizkigu, noski, ontasun eta akatsak zati berdinka txertatuko; batzuek ontasun geiago dituzte, besteok akats geiago ditugu; ala ere, gure bakoitzaren izatea osotasun orren ezaugarri askoz kutsutua dago.

Gure erriaren izenean, abstraktoan guk maiz oso berezko bezela erabili izan degun ontasun edo zintzotasun bat eroapena (tolerantzia) da.

Egia ote?

Jean Jacques Rousseau il da gero agertua zan bere *Aitormenak* (*Confessions*) liburuan aitutzen du eroapen aundiko gizon bat: Manuel Ignacio Altuna (1722-1762); gizon au gure erritarra degu; "Sociedad Patriótica de Amigos del País" moldatu zuten gizon argietako bat. Rousseau'k dionez eta ba zan au norbait iñor gai onetaz itzegiteko: "ez det iñoiz gizon onek zuan eroapeneko beste bat ezagutu". Guk au irakurri edo entzuten degunean pozten gera; apaingora onek du ere pixka bat apainduko ba kiñuki bezala.

Ta alaxe da gañera.

Esaten da, ta egia da, aspaldi Tudela'n ba genduala euskotarrok gaurko munduak nora begiratu duan erakunde bat: eta egia da, inkisizioari aurka egiñaz, eta al zan arte, iru sinismenen jai aundietako bakoitzean, beste siñismen ordekoak joaten ziran bere elizkizunetara, ta bukatu ta gero bere arteko arazoak konpontzeko batzarrak egin oi zituzten.

Au entzun edo irakurritakoan, ba dirudi gaurko gure erakundeen biziari dagokien zintzotasunetzaz ari zaizkigula izketan; alaxe puztutzen baigera.

Bestaldez, Caro Baroja'k idatzi duan *Los Vascos* liburuan ba dago gure erriaren erretratutxo bat; Miguel Herrero García'k osatu du XVII'go mendeko espāñarrak gure erriatzaz idatziaz aitatu zituzten orduko gure bereizgarri nabarmenak: 1) xalotasuna, ta baita lelotasun pixka bat ere; 2) lotsa, motzetasuna (asmoaldietan, arrazoietan itz eta jardun-bideetan ere bai); 3) idazkari, sekretario, izateko doaia, bere zintzotasun eta

idazkera ona dala merio; 4) itxas-gizon izateko doai berezi bat; 5) ardozalekeria ta moskorkeria, ta 6) arrokeria ta asarrekeria.

Beste oiek onetan gugaz esan zituztenak ez dira justizi osoaz boteak izango.

Ala ta guztiz ere, gaurko euskotarrok izango ditugu lengo ta gaurko Euskal-erria'ren ontasun eta akats batzuek; kide ez direnak ere esaten baitituzte egiak, eta jaboiarekin joaten ez diranak askotan! Gaur lengo euskotarrengandik alde bat degu: gaur kalteak nundik datozenaren barrupe edo kontzientzia gureganatu degula (bear beintzat!)

Sikologoak diotenez, gizona bi eskuekin jaiotzen da; bata egiteko, jasotzeko, ta bestea apurtzeko, ondatzeko; zorionez, sikologoak ez dakite zein esku dan zertarako, bestela onetan ere ezker-eskuiak nastuko lituzteke. Gizonak egin bear duena, beraz, auxe da: egiteko eskua indartu, ondatzeko eskua zelatatu ta txarrik egiten ez utzi, edo orretan alegindu beintzat.

Ori nion lenago, gurea urrekoak esku oiek ba zituzten ere ez zekitela.

Gizonak bezela, erriak ere ba dituzte berezko ta betiko bi alderdi oiek; ala ere, gaur jakiña da erri batek apurtzeko, ondatzeko dituan jokada oiek ondamen aundi baten ondorean agertu oi dirala, ta askotan ondamen ori gertatu ta aldi luze batera (*Mirror for man*, "Antropologist looks at the world"-10. Clyde Kluckhohn, Harvard University).

Berez kolokan sentitzen diran erriak eta gizonak izaten omen dira besteenganako eraso-aldi edo agresio eragiñak geien sentitzen dituztenak. Onek ez du esan nai gogorkeri-bide au guda bera dala; izan leike, bañan guda ezik beste era askoetara bidetu liteke oldarkeri au; ta erriak erritik kanpotaratzen duan gogorkeria ainbat aldez-bestekoa izaten omen da errian bertan sortzen dan alkarrekiko oldarkeri au ala, kanporatzen dan oldarkeria aundia ba da, erri-bertarako gordetzen dena txikia da; ta, kanporatzen dan oldarkeria txikia ba da, erri-bertarako geratzen dana, aundia.

Gure erriari bertarako oldarkeri, gogorkeri, askotxoegi geratu ote zaion beldur naiz.

Gure arteko gogorkeri ta indarkeriak agerian daude nun nai. Alkar erantzuten dizkiogun gauzak ez dute, iñola ere, biguñak izan bear, gogorak baizik; biguñak, aultzat jotzen ditugu; indarra, erabiltzen ditugun itzen pixu ta malizi nabarmenean dago; egia, osorik eta gordin esaten ditugun itzen latztasunean; ez du zentzutasunak, ezitasunak, ongi-naiak, arrazoiak, egi-billatzeak, erritasunak eta goi-maitasunak ere ezer balio.

Eta egia, edo bakoitzak egi bakarra dala uste degun gure egi ori, oso bestalde izan.

Danok osoa keta bakarrak eta egi-uts bagiña bezela epaizen ditugu gu-ez gañentzekoak.

Oteiza'k ondo esan nai duan bezela (*Oteiza 1933-68*. "Estética del huevo", Nueva Forma, Biblioteca de Arte) danok elbarriak izan: batek euskera ba du, besteak ez, eta euskerarik ez duana ez du kideko artzen; euskera duanak xinixmenik ez duala, ta xinixmena duten guztiak kixkali bear dira; xinixmena duanak dirua ere ba duala, ta dirurik ez duten zorigaitzekoak enbazo egiten diote; batek sozial eragite ori neurri berean kezkatzen ez duana guretik kanpora, baztertua, geratu bear du; bat jakintsu-edo dala, ta eztakiña bidertzean ustekoa besterik ez da; batek euskera amaren titiatatik edan duelako, berak bezela egiten ez dutenen bizkar par egin lezake lasai, batek mugaz auntzako euskera goxo ta esangarriaz ongi bete duana bere mingaña, ta gañentzeko beste euskaldun zorigaitzekoak orretara makurtu arte ez da geratuko; ta onek dalako *h* sakratu ori darabilkiala, ta marka ori berean ez dabilkianari purrust egin eta

reakzionarioa dala esango dio; ta batez eliza ta errikotasunaren erakundeak bereizten ikasi ta bakoitzari berea ematea diola, ta ez da gure zeruetan sartuko; batek *h* santu ori erabiltzeak on diola, ala sentitzea duala ta su ta gar gure taldetik kanpora joan bearke du; bat erakunde batekoa dala-ta, klise makurgarri bat erantsi ta akabo!

Ta gure erria danok alkartuta, ta ez dakit ala ere!, osatuko deguna izan.

Zati utsak, bakarka, ez du erririk osatzen. Ta gure erri au zerbait izatera elduko ba da, bata-bestearen kritika gordiñaren bildur-eragiñaren azpitik urten eta egiñaz goitik jo bearke du. Ba dakigu: ludiak bizirik iraungo ba du, alkarren eroapenean batuta joan bearke degu erri guziak. Bañan gururik ikusteko lojekarik ez degu: Alkarren arteko ezberdintasunak ba ditugu, Jaungoikoari esker; bañan, alde oietatik gorako beste aintzat artzeko neurriketa asko daude garrantzitsuagoak; ta alkar zerbait egin nai ba degu, kidetzen gaituen arazoei geiago begiratu bear diogu berezi ta banatzen gaituzten arazoei baño.

Ori tximuak ere ikusten dute, gizona!

Nun dago emen aultasuna? Indarkerian. Berezko edo arrazoizko indarra duanak emango du amor, zer-emanik ez duanari, indarkeriari, ezereza, utsa, urtengo zaio beti.